

ANNAΣ ΓΟΥΗΛ-ΜΠΑΔΙΕΡΙΤΑΚΗ

Βοηθοῦ τῆς Ἑδρας Λαογραφίας
στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν

Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΦΟΡΕΣΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΑΘΙΚΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ.

Συμβολή στην έρευνα τῆς ἑλληνικῆς παραδοσιακῆς γυναικειᾶς φορεσιᾶς!

Γιὰ μιὰ ὁλοκληρωμένη γνώση τῆς γυναικειᾶς χωρικῆς ἐνδυμασίᾶς εἶναι ἀπαραίτητη, ὅπου ἀκόμα εἶναι δυνατή, ἡ συμπληρωτικὴ γνωριμία καὶ μὲ τὴν ἀντίστοιχη νεότερῃ τῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ συνήθως ἀπλουστευμένη ἐξέλιξή τῆς.

Μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς νεότερες φορεσιὲς ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς τωρινῆς

* Θερμὲς εὐχαριστίες ὀφείλω τόσο στὴν Κα Πόπη Ζώρα, Διευθύντρια τοῦ Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης ὅσο καὶ στὴν ἐνδυματολόγο Κα Ἰωάννα Β. Παπαντωνίου, πού εἶχαν τὴν καλωσύνη νὰ ἐλέγξουν τὸ κείμενο αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

1. Μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Συμβολή στην έρευνα τῆς ἑλληνικῆς παραδοσιακῆς φορεσιᾶς» ἔχω δημοσιεύσει τὶς παρακάτω ἐργασίες οἱ ὁποῖες ἔχουν σκοπὸ τὴν παρουσίαση ἀγνώστων, σὲ περιπτώσεις, ἐνδυμασιῶν, πού ἀνήκουν στὸ χῶρο τόσο τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας ὅσο καὶ σ' ἐκεῖνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ γενικότερα. Ἡ παρουσίαση γίνεται ἀφοῦ πρῶτα προηγηθεῖ, ὅπου εἶναι δυνατὴ, μιὰ ἐπιτόπια έρευνα, πού ἀργότερα συμπληρῶνεται μὲ δημοσιευμένες ἢ ἀνέκδοτες πηγές. Οἱ ἐργασίες αὐτὲς εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Ἡ γυναικεῖα παραδοσιακὴ φορεσιὰ ἀπὸ τὴ Σίλλη ἢ Σύλη τοῦ Ἰκονίου καὶ τὰ κοσμήματά τῆς. Ἀπὸ πρόσφυγες ἐγκατεστημένους στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη. Πρακτικὰ Γ' Συμποσίου Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου, Θεσσαλονίκη 1979 σ. 185-197. 2) Ἡ παραδοσιακὴ φορεσιὰ ἀπὸ τὸ Φατήρι Θεσπρωτίας καὶ τὰ κοσμήματά τῆς, Περ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ 297-9 (1977), σελ.

εργασίας, ή όποία αναφέρεται στη φορεσιά του χωριού 'Αθήκια Κορινθίας². 'Η έρευνα βασίστηκε και σέ επιτόπια έρευνα³ αλλά και σέ πληροφοριακά στοιχεία που βρέθηκαν σέ χειρόγραφα του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου 'Αθηνών.

'Η νεότερη φορεσιά του χωριού 'Αθήκια γνωστή στους κατοίκους του ως τὰ «Βλάχικα», που τη φορούσαν όλες οι γυναίκες ως τις παραμονές του τελευταίου πολέμου, ενώ τώρα συνηθίζεται μόνο από κορίτσια στις απόκριες και τις σχολικές γιορτές, αποτελείται από τὰ παρακάτω ένδυματολογικά έξαρτήματα: Τό πολκάκι, τὰ δυο μισοφόρια, τήν ποδιά και τό «λουτρακιώτικο» ή «βοχαΐτικο» σιγκούνι. Στο κεφάλι φορούσαν μαντήλι και στα πόδια κάλτσες και παπούτσια.

Τό «πολκάκι»

Τό «πολκάκι» έμοιαζε με γυναικεία μπλούζα τής σημερινής εποχής. Τόσο τό καθημερινό, που ήταν φτιαγμένο από σκουρόχρωμο άλατζά και ύφασμένο στο σπιτικό άργαλειό, όσο και τό γιορτινό, που ήταν χασεδένιο και στολισμένο με δαντέλες και άσπροκεντήματα, ήταν κομμένα και

77-80. 3) 'Η παραδοσιακή φορεσιά από τό Γιρομέρι Θεσπρωτίας και τὰ κοσμήματά της, Περ. «'Ηπειρωτική 'Εστία», τ. 299-300 (1977), σ. 244-47. 4) 'Η παραδοσιακή φορεσιά από τό χωριό 'Ακ-σεράϊ Μπέρμπαντα, Περ. «Νέα 'Εστία», τόμ. 101, τ. 1190 (1977), σ. 184-87. 5) 'Η γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά από τὰ Βρυσικά τής Θράκης και τὰ κεντήματά της, Περ. «Ζυγός», τ. 25 (1977), σ. 74-79. 6) 'Η παλιότερη φορεσιά από τή Σαρακήνα Βεντζίων και τὰ κοσμήματά της, Περ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 131 (1977), σ. 35-39. 7) 'Η νεότερη φορεσιά από τή Σαρακήνα Βεντζίων. Περ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 139 (1977), σ. 30-33. 8) 'Η νεότερη παραδοσιακή φορεσιά από τόν 'Ασπρόπυργο 'Αττικής, Περ. «Νέα 'Εστία», τόμ. 103, τ. 1218 (1978), σ. 461-7. 9) 'Η γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά από τή Σινασό Καπαδοκίας. Περ. «Μικρασιατικά Χρονικά», τόμ. 17ος ('Υπό έκδοση). 10) 'Η παραδοσιακή γυναικεία φορεσιά από χωριά τής έπαρχίας Σουλίου ('Υπό έκδοση). 11) Συγκρίσεις και διαφορές τής Κυπριακής γυναικείας φορεσιάς μ' αντίστοιχές της του ύπόλοιπου έλληνικού χώρου ('Υπό έκδοση).

2. 'Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι πληροφοριοδότες κατοικούν σέ δυό κοντινά χωριά, τὰ 'Αθήκια και τό 'Αλαμένο. 'Επειδή όμως οι κάτοικοι του τελευταίου χωριού προέρχονται από τὰ 'Αθήκια, κρίθηκε πιο σωστό ό τίτλος τής εργασίας νά δηλώνει τό πρώτο χωριό ως τόπο καταγωγής τής φορεσιάς.

'Αναφορικά με τήν παλιότερη φορεσιά του χωριού, που τη φορούσαν ως τις άρχές του αιώνα, έλάχιστοι πιά τη θυμούνται. 'Από τις λίγες όμως πληροφορίες που συγκέντρωσα, δέν πρέπει νά διέφερε από τήν παλιότερη φορεσιά που φορούσαν και στα ύπόλοιπα χωριά τής Κορινθίας.

3. Θά ήθελα θερμά νά εύχαριστήσω τή Δίδα Μαρία Ροδίτου, ή όποία είχε τήν καλωσύνη νά με φέρε σ' έπαφή με τους πληροφοριοδότες 'Αριστέϊδη Λέκκα, Νότα 'Αρ. Λέκκα, Αϊκατερίνη Φίλη, Παναγιώτη 'Ελισσαίο Βερβενιώτη και Αϊκατερίνη 'Ιατρού.

ραμμένα ἀπὸ εἰδικὲς μοδίστρες. Ἀπ' αὐτὲς οἱ πιὸ γνωστὲς ἦταν ἡ Ἀγγελικὴ τοῦ Λέκκα (γύρω στὰ 1920), ἐνῶ λίγο μεταγενέστερη ἦταν ἡ Ἀντιγόνη Παπαδά⁴.

Σ' ἄλλα χωριὰ αὐτὸ τὸ ἐνδυματολογικὸ ἐξάρτημα ἦταν γνωστὸ ὡς «πόλκα» στὴ Στυμφαλία, Καίσαρι καὶ Ζεμενό⁵, «μπόλκα» στὰ Καλύβια καὶ τὴ Δροσοπηγὴ⁶, τὰ «μπολκάκια» στὸ Ζευγολατιὸ καὶ τὸ Ἀγγελόκαστρο⁷ καὶ τέλος «μπολκάκι» στὴν Πεταλοῦ⁸. Ὅταν τὸ φοροῦσαν ὡς νυφιάτικο ἢ γιορτινὸ, συνήθιζαν στὸ Καίσαρι νὰ τὸ στολίζουν μὲ πούλιες καὶ μὲ χάντρες⁹, ἀλλοῦ (Ἀγγελόκαστρο) μόνον μὲ χρυσὲς χάντρες¹⁰ καὶ στὰ Καλύβια μὲ ἀγοραστὲς δαντέλες¹¹.

Τὰ μισοφόρια

Τὰ μισοφόρια ἦταν δύο. Τὸ ἐσωτερικὸ ἦταν καμωμένο ἀπὸ πιὸ χοντρὸ ὕφασμα, ἀπ' ὅ,τι ἐκεῖνον μὲ τὸ ὁποῖο ἐφτιαχναν τὸ ἐξωτερικόν. Τὸ τελευταῖο εἶχε τὴν ἴδια λειτουργικότητα μὲ τὴ σημερινὴ γυναικεία φούστα. Ἐνῶ τὰ καθημερινὰ μισοφόρια ἦταν σὲ σκοῦρο χρῶμα καὶ φτιαγμένα μὲ «ἀργαλίσι» πανί, τὰ μισοφόρια τῆς γιορτινῆς καὶ νυφιάτικης φορεσιᾶς ἦταν ραμμένα μὲ λεπτὸ ἀκριβὸ ἀγοραστὸ ὕφασμα, ποῦ ἦταν ἄλλοτε χασὲς καὶ ἄλλοτε μεταξωτὸ ὕφασμα. Ἰδιαίτερα πρόσεχαν τὸ ἐξωτερικὸ μισοφόρι, ποῦ ἦταν ἀπὸ λεπτότερο ὕφασμα ἀπ' ὅ,τι τὸ ἐσωτερικὸ καὶ σχεδὸν πάντα στολισμένο στὸν ποδόγυρο μὲ ἀγοραστὲς δαντέλες. Τὰ γιορτινὰ μισοφόρια, ὅπως καὶ τὸ γιορτινὸ πολκάκι, ἦταν ὀλόασπρα καὶ γι' αὐτὸ ἢ φορεσιά ἦταν γνωστὴ καὶ μὲ τὴν ὀνομασία ἢ «ἄσπρη φορεσιά»¹².

Σ' ἄλλα χωριὰ τὰ ἐσωτερικὰ μισοφόρια ἦταν φτιαγμένα ἀπὸ χοντρὰ ὑφάσματα γιὰ νὰ «φουσκώνει» περισσότερο τὸ ἐξωτερικόν. Ἔτσι στὸ Καίσαρι τὸ πρῶτο ἐσωτερικὸ μισοφόρι ἦταν μάλλινον, τὸ δεῦτερον χασεδέ-

4. Δήμητρα Λέκκα, Αἰκατερίνη Φίλη, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ. Βλ. καὶ Χειρόγραφο τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας 1270 (συλλογὴ Σοφίας Γκότση, ἀπὸ τὸ ἴδιο χωριόν), σ. 10.

5. Χφ. 158 (συλλ. Χαρίκλειας Ρεκούμη ἀπὸ τὴ Στυμφαλία), σ. 2. Χφ. 1015 (συλλ. Ἑλένης Λούτα ἀπὸ τὸ Καίσαρι), σ. 18. Χφ. 2388 (συλλ. Χριστίνας Παγκάλου ἀπὸ τὸ Ζεμενό), σ. 18.

6. Χφ. 1269 (συλλ. Μάρθας Καμπέρου ἀπὸ τὰ Καλύβια) σ. 19. Χφ. 1275 (συλλ. Χριστίνας Κουράφα ἀπὸ τὴ Δροσοπηγὴ), σ. 15.

7. Χφ. 1012 (συλλ. Θεοδώρας Δαρειώτη ἀπὸ τὸ Ζευγολατιόν) σ. 33. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικῆ ἀπὸ τὸ Ἀγγελόκαστρο), σ. 17.

8. Χφ. 2389 (συλλ. Ἀγγελικῆς Πανᾶ ἀπὸ τὴν Πεταλοῦ), σ. 35.

9. Χφ. 1015 (συλλ. Ἑλένης Λούτα ἀπὸ τὸ Καίσαρι), σ. 18.

10. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικῆ ἀπὸ τὸ Ἀγγελόκαστρο), σ. 16.

11. Χφ. 1259 (συλλ. Μάρθας Καμπέρου ἀπὸ τὰ Καλύβια), σ. 19.

12. Δήμητρα Λέκκα, Νότα Λέκκα, Αἰκατερίνη Φίλη.

νιο και τὸ ἐξωτερικό, ποὺ τὸ στόλιζαν μὲ διάφορες χάντρες καὶ πούλιες, ἦταν μεταξωτό¹³.

Ἡ ποδιά

Πάνω ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ μισοφόρι φοροῦσαν τὴν ποδιά, ἡ ὁποία γιὰ καθημερινή χρῆση ἦταν φτιαγμένη ἀπὸ πρόχειρο ὕφασμα, συνήθως ἀλατζὰ καὶ σὲ διάφορα χρώματα. Ἀντίθετα ἡ γιορτινὴ ποδιά ἦταν ἀπὸ μεταξωτὸ ὕφασμα ἢ ἀπὸ χασὲ καὶ στολισμένη μὲ δαντέλες. Δὲν ἔλειπαν ὅμως καὶ οἱ ἀκριβὲς γιορτινὲς ποδιὲς ποὺ ἦταν καμωμένες ἀπὸ μαῦρο βελουδο καὶ στολισμένες μὲ πολύχρωμα σχέδια ποὺ τὰ κεντοῦσαν πάνω σὲ τελάρια γυναικες εἰδικευμένες σ' αὐτὴ τὴν κεντητικὴ τεχνικὴ¹⁴. Ἰδια περίπου ποδιά φοροῦσαν καὶ στὰ ὑπόλοιπα χωριὰ αὐτῆς τῆς περιοχῆς¹⁵.

Τὸ σιγκοῦνι

Τὸ πιὸ ὠραῖο ὅμως κομμάτι αὐτῆς τῆς φορεσιᾶς ἦταν ὁ σχετικὰ κοντὸς ἐξωτερικὸς ἐπενδύτης, γιὰ τὸν ὁποῖο εἶχαν διάφορες ὀνομασίες ὅπως «σιγκοῦνι», «σαγάτσο» ἢ «σαγιάκι», «ράσο», «γκούνα» καὶ «σωκαρδάκι»¹⁶. Τὸ σιγκοῦνι, φτιαγμένο ἀπὸ σπιτικὴ ἢ ἀγοραστὴ τσόχα, ἦταν κομμένο καὶ ραμμένο ἀπὸ εἰδικὸ τεχνίτη. Ὀνομαστὸς στὸ χωριὸ γιὰ τὴν καλὴ κοπὴ τῶν σιγκοῦνιων του, στὰ προπολεμικὰ χρόνια, ἦταν ὁ ράφτης Θεμιστροκλῆς Διδασκάλου¹⁷. Ὅταν ἔπαιρναν ἀπὸ τὸ ράφτη τὸ ἔτοιμο πιὰ σιγκοῦνι, ποὺ εἶχε ἓνα κεντρικὸ καὶ δυὸ πλαϊνὰ φύλλα καὶ ἦταν ἐφαρμοστὸ στὸν κορμὸ καὶ πλατὺ ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω¹⁸, τὸ ἔδιναν σὲ εἰδικευμένες γυναῖκες, οἱ ὁποῖες ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητα τῆς κάθε κοπέλλας, τὸ κεντοῦσαν εἴτε σὲ σχέδιο «λουτρακιώτικο» (Φωτ. 1) εἴτε σὲ σχέδιο «βοχαῖτικο»¹⁹. Ἀπὸ τὰ δυὸ σχέδια, ποὺ στὸν τρόπο τῆς κεντητικῆς διάταξης ἦταν περίπου ἴδια, τὸ «βοχαῖτικο», ἐπειδὴ εἶχε πιὸ πολὺ δουλειά,

13. Χφ. 1015 (συλλ. Ἑλένης Λούτα ἀπὸ τὸ Κάισαρι), σ. 19.

14. Αἰκατερίνη Φίλη, Αἰκατερίνη Ἱατροῦ.

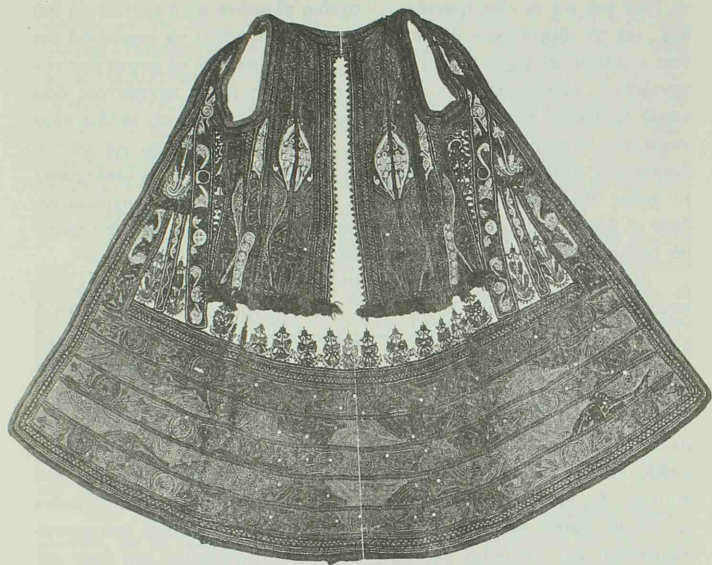
15. Νότα Λέκκα, Ἑλισσαῖος Βερβενιώτης. Βλ. καὶ Χφ. 1012 (συλλ. Θεοδώρας Δαρειώτη ἀπὸ τὸ Ζευγολατιό), σ. 34.

16. Δήμητρα Λέκκα, Νότα Λέκκα.

17. Αἰκατερίνη Φίλη, Αἰκατερίνη Ἱατροῦ.

18. Δήμητρα Λέκκα, Αἰκατερίνη Ἱατροῦ. Βλ. καὶ Πόπης Ζώρα, Κοσμήματα καὶ κεντήματα τῆς Ἑλληνικῆς Φορεσιᾶς, Ἀθῆναι 1966, σ. 14.

19. Δήμητρα Λέκκα, Ἑλισσαῖος Βερβενιώτης.

Φωτογραφία 1

Τὸ «λουτρακιώτικο» σιγκούνι

(Φωτογραφία Ρομ. Παρίση)

(Εὐχαριστῶ τὴ Διεύθυνση τοῦ Μουσείου Μπενάκη
πού ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ φωτογραφηθεῖ αὐτὸ
τὸ σιγκούνι ἀπὸ τὸ βιβλίο: Ἀγγελικῆς Χατζη-
μιχάλη — Ἡ Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Φορεσιὰ, Ἀθήνα
1978, σελ. 148-9).

ήταν τὸ ἀκριβότερο. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρουν οἱ πληροφοριοδότες, ὅτι τὸ 1915 ἐνῶ γιὰ τὸ «λουτρακιώτικο» σχέδιο πληρωνόταν ἡ κεντήστρα 300 δρχ. γιὰ τὸ «βοχαϊτικό» ἤθελε 500 δρχ.²⁰ Ἐδῶ ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὅσα κορίτσια δὲν εἶχαν χρήματα γιὰ νὰ πληρώσουν εἴτε τὸ ράφτη εἴτε τὴν κεντήστρα, ἐργάζονταν στὰ κτήματα τοῦ ράφτη ἢ τῆς κεντήστρας ὅσο καιρὸ ἀπαιτοῦσε τὸ ξεπλήρωμα τῆς ὀφειλῆς τους²¹. Ἄλλοτε, τὰ ἴδια αὐτὰ κορίτσια, «ἀγκάρευαν» ὅπως ἔλεγαν, καὶ ἄλλες κοπέλλες γιὰ νὰ τὶς βοηθήσουν στὰ κτήματα τοῦ ράφτη ἢ τῆς κεντήστρας, γιὰ νὰ ξεπληρωθεῖ τὸ χρέος πρὸς γρήγορα, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ κορίτσια ἦταν πάλι ὑποχρεωμένα, ὅταν οἱ ἄλλες κοπέλλες ἔφτιαχναν σιγκοῦνι καὶ ἤθελαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ ξεπληρώσουν τὴν ὀφειλὴ τους, νὰ τρέξουν νὰ τὶς βοηθήσουν²².

Δυὸ ἦταν προπολεμικά, γύρω στὰ 1915 μὲ 1930, οἱ εἰδικευμένες κεντήστρες τοῦ χωριοῦ. Ἡ μιὰ ἦταν ἡ Βαγγελιώ Παπαδᾶ καὶ ἡ ἄλλη ἡ Ὑλγα Σεννή²³. Ἡ κεντήστρα ἦταν ὑπεύθυνη καὶ γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ μαύρου βελούδου τὸ ὁποῖο ἔκοβε σὲ μακρόστενες λουρίδες. Τὰ κυριότερα σχέδια ποὺ κεντοῦσαν πάνω σ' αὐτὲς τὶς ταινίες ἦταν λουλούδια σὲ διάφορα χρώματα, ὅπως πράσινο, κόκκινο, ἄσπρο, μῶβ, κίτρινο, μαῦρο καὶ μπλέ. Γιὰ περισσότερο στολισμὸ ἔραβαν στὶς «καρδιές» τῶν λουλουδιῶν καθὼς καὶ σ' ἄλλα ἐπίκαιρα σημεῖα χρυσὲς ἢ ἀσημένιες χάντρες καὶ πούλιες. Τὶς κεντημένες βελούδινες ταινίες τὶς ἔραβαν πάνω στὸ σιγκοῦνι μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ μπαίνουν κατακόρυφα στὸ στενὸ ἐφαρμοστὸ πανωκόρμι καὶ ὀριζόντια στὸ κάτω μέρος τοῦ σιγκουνοῦ ποὺ ἦταν καὶ πλατύτερο (Φωτ. 1). Τὴν ἴδια διάταξη, ὅπως εἰπώθηκε καὶ παραπάνω, τῶν κεντημένων ταινιῶν ἀκολουθοῦσε καὶ τὸ «βοχαϊτικό» σιγκοῦνι ὅπου τὸ βασικὸ κέντημα γινόταν μὲ μεταξωτὰ γαϊτάνια σὲ καφετιᾶς καὶ πορτοκαλὶ ἀποχρώσεις καὶ σὲ φυτικὲς ἰδιαίτερα συνθέσεις, συμπληρωμένο ὅμως πάντα μὲ τὶς ἀπαραίτητες χάντρες καὶ πούλιες²⁴. Ἐπειδὴ τὸ «βοχαϊτικό» σχέδιο ἀπαιτοῦσε περισσότερὴ ἐπιδεξιότητα, τὶς περισσότερες φορὲς ἀντὶ νὰ τὸ δίνουν στὶς κεντήστρες τοῦ χωριοῦ, τὸ πῆγαιναν στὸ χωριὸ Βόχα ποὺ εἶχε πολὺ παλιὰ παράδοση σ' αὐτὴ τὴν κεντητικὴ τεχνικὴ ἀπὸ ὅπου τὸ κέντημα αὐτὸ πῆρε καὶ τὸ ὄνομά του²⁵. Τέλος τόσο τὸ «λουτρακιώτικο» ὅσο καὶ τὸ «βοχαϊτικό» σιγκοῦνι ἦταν ρελασμένα μὲ βελούδινο ρέλι, ποὺ ἦταν σκούρο κόκκινο ἢ βυσσινὶ σ' ὁλόκληρο τὸ σιγκοῦνι καὶ ἄσπρο μόνο

20. Αἰκατερίνη Ἰατροῦ, Αἰκατερίνη Φίλη, Νότα Λέκκα.

21. Ἐλισσαῖος Βερβενιώτης, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ.

22. Νότα Λέκκα, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ, Αἰκατερίνη Φίλη.

23. Ἐλισσαῖος Βερβενιώτης, Παναγιώτης Βερβενιώτης.

24. Αἰκατερίνη Φίλη, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ.

25. Νότα Λέκκα, Δημήτρα Λέκκα.

στό μέρος ἐκεῖνο πού βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὶς μασχάλες²⁶.

Σ' ἄλλα χωριὰ τῆς Κορινθίας αὐτὸς ὁ ἐπενδύτης δὲν ἦταν μόνο γνωστὸς μὲ τὶς ἴδιες ὀνομασίες δηλαδὴ «σιγκούνι» (Ἀγγελόκαστρο), «σαγιακί» (Καίσαρι), «σωκαρδάκι» (Χιλιομόδι καὶ Ἅγιο Βασίλειο)²⁷ ἀλλὰ καὶ μὲ διαφορετικὲς, ὅπως «σιγκούνα» (Καίσαρι), «σεγάτσι» καὶ «γούνα» (Ἀγγελόκαστρο)²⁸. Ὅπως στὰ Ἀθήκια ἔτσι καὶ σ' ἄλλα χωριὰ εἰδικοί τεχνίτες ἀνελάμβαναν τὸ κόψιμο καὶ τὸ ράψιμο τοῦ σιγκουνιού²⁹, πού ἦταν σ' ἄρκετὲς περιπτώσεις τὸ γαμήλιο δῶρο τοῦ γαμπροῦ πρὸς τὴ νύφη, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἰδιαίτερα ὑπερφηανευόταν γιὰ τὸ μεγάλο πῶσο μὲ τὸ ὁποῖο εἶχε πληρώσει τὸ ράφτη (Ἀγγελόκαστρο)³⁰.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο κτένιζαν τὰ μαλλιά τους, πού ἦταν πάντα καθαρὰ καὶ γυαλιστερά, γιὰ τὴν χρησιμοποιοῦσαν σπιτικὸ σαποῦνι καὶ ἀλισίβα³¹. Τὰ μαλλιά, ἀφοῦ τὰ χώριζαν στὴ μέση, τὰ ἐπλεκαν σὲ δυὸ κοτσίδες, πού τὶς ἄφηναν ἐλεύθερα νὰ πέφτουν στὸν ὦμο τους, ἢ τὰ ἔδεναν πίσω μὲ μιὰ κορδέλα ἢ τέλος τὰ ἐφτιαχναν στεφάνι³². Τὰ μαλλιά τους τὰ σκέπαζαν μὲ μαντήλι πού ἦταν ἄλλο γιὰ τὶς καθημερινὲς καὶ διαφορετικὸ γιὰ τὶς γιορτινὲς μέρες. Τὸ καθημερινὸ ἦταν σὲ χρῶμα ζαχαρὶ καὶ εἶχε μαῦρα λουλούδια. Ἀντίθετα τὸ γιορτινὸ μαντήλι, πού ἦταν γνωστὸ μὲ τὴν ὀνομασίαν «ἀθηνιώτικο» εἶχε ἄσπρο ἢ κίτρινο «κάμπο» καὶ χρωματιστὲς κλάρες καὶ λουλούδια³³.

Ἐδῶ ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι σὲ καιρὸ πένθους φοροῦσαν καφετὶ μαντήλι, ἂν τὸ πρόσωπο, πού εἶχε πεθάνει, ἦταν μακρινὸς συγγενὴς καὶ μαῦρο ἂν ἦταν πολὺ κοντινός³⁴. Στὴ Δροσοπηγὴ γιὰ νὰ δεῖξουν τὸ πένθος τους γιὰ μακρινὸ συγγενὴ ἀντὶ γιὰ καφὲ μαντήλι φοροῦσαν κίτρινο³⁵. Ὁ τρόπος τοῦ δεσίματος τοῦ μαντηλιοῦ ἦταν κοινὸς γιὰ ὅλα τὰ χωριά³⁶. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὸ δίπλωναν τριγωνικά, τὸ φοροῦσαν μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε

26. Αἰκατερίνη Φίλη.

27. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικάκη ἀπὸ τὸ Ἀγγελόκαστρο), σ. 16. Χφ. 584 (συλλ. Δήμητρας Ἀδὰμ ἀπὸ τὸ Καίσαρι), σ. 8. Χφ. 223 (συλλ. Σοφίας Δράκου ἀπὸ τὸ Χιλιομόδι), σ. 104. Χφ. 1274 (συλλ. Αἰκατερίνης Οἰκονόμου ἀπὸ τὸν Ἅγιο Βασίλειο), σ. 17.

28. Χφ. 1015 (συλλ. Ἐλένης Λούτα ἀπὸ τὸ Καίσαρι), σ. 18. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικάκη ἀπὸ τὸ Ἀγγελόκαστρο), σ. 16.

29. Χφ. 2388 (συλλ. Χριστίνας Παγκάλου ἀπὸ τὸ Ζεμενὸ), σ. 19.

30. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικάκη ἀπὸ τὸ Ἀγγελόκαστρο), σ. 17.

31. Αἰκατερίνη Φίλη, Αἰκατερίνη Ἱατροῦ, Νότα Λέκκα.

32. Δήμητρα Λέκκα, Ἀριστείδης Λέκκας.

33. Νότα Λέκκα, Αἰκατερίνη Ἱατροῦ.

34. Δήμητρα Λέκκα, Ἐλισσαῖος Βερβενιώτης.

35. Χφ. 1275 (συλλ. Χριστίνας Κουράφα ἀπὸ τὴ Δροσοπηγὴ), σ. 16.

36. Δήμητρα Λέκκα, Αἰκατερίνη Φίλη.

οί δυο από τις τρεις του ἄκρες ἔπεφταν ἐλεύθερα μπροστά ἢ ἔμπαιναν στοὺς σιγκοῦνι³⁷.

Ἀναφορικὰ μὲ τὸ μαντήλι, στὸ Ἀγγελόκαστρο, ὅποια γυναίκα ἔκρυβε τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ προσώπου της μ' αὐτό, ἔπαιρνε ἀπὸ τοὺς συγχωριανοὺς της τὴν ἐπωνυμία τῆς γκρινιάρας καὶ γενικὰ τῆς δύστροπης. Ἀκόμα καὶ σήμερα ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἡ γυναίκα δένει τὸ μαντήλι σχολιάζεται ποικιλότροπα ἀπὸ τοὺς ἄντρες. Τέλος τῇ στενῇ σχέσει τοῦ μαντηλιοῦ μὲ τὴν γυναίκα ποὺ τὸ φορεῖ, ἐκφράζει ἡ παρακάτω πληροφορία ἀπὸ τὸ ἴδιο πάντα χωριό. Ἄν κάποιος νέος ἄρπαξε τὸ μαντήλι ἐνὸς κοριτσιοῦ, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὴν παντρευτεῖ, γιατί κανένας ἄλλος δὲν τὴν ζητοῦσε σὲ γάμο³⁸.

Ἡ ὑπόδεση σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ ὅπως καὶ στὰ ἄλλα τῆς Κορινθίας ἦταν ἀρχικὰ ἀπλή. Οἱ πρόχειρές τους κάλτσες ποὺ ἦταν μάλλινες καὶ σκουρόχρωμες καὶ πλεγμένες ἀπὸ τίς ἴδιες, ἔφταναν ὡς τὸ γόνατο καὶ ἔδεναν μὲ μάλλινα κορδονάκια. Ἀντίθετα οἱ γιορτινὲς κάλτσες ἦταν ὀλόασπρες, μπαμπακερές καὶ ἀγοραστὲς ἀπὸ γειτονικὰ ἀστικά κέντρα καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ Ἄργος. Τὰ καθημερινὰ τους παπούτσια, ποὺ στὸ σχῆμα ἔμοιαζαν μὲ παντόφλες, εἶχαν τὴν ὀνομασία «βακέτα»³⁹. Ἀλλοῦ, στὸ Καίσαρι καὶ τῇ Δροσοπηγῇ, φοροῦσαν σπιτικά τσαρούχια καμωμένα ἀπὸ δέρμα βοδιοῦ ἢ γουρουνιοῦ⁴⁰. Τὰ γιορτινὰ παπούτσια στὰ Ἀθήκια καὶ στ' ἄλλα χωριά ἦταν ἀγοραστὰ καὶ ἔμοιαζαν ἀρκετὰ μὲ τίς σημερινὲς γόβες⁴¹.

Ἀπὸ τὰ κοσμήματα, ποὺ φοροῦσαν μὲ τὴν παλιότερη φορεσιὰ τῶν χωριῶν τῆς Κορινθίας, ἐλάχιστα πράγματα ἔχουν σωθεῖ⁴². Τὰ στολίδια ποὺ φοροῦσαν μὲ τὴ νεότερη φορεσιὰ, σκουλαρίκια, δακτυλίδια, βραχιόλια κ.ἄ. σπάνια ἦταν χρυσά, ἐνῶ τίς περισσότερες φορὲς ἦταν ἐπιχρυσωμένα ἢ ἀσημένια⁴³. Τέλος ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἦταν γενικὴ συνήθεια στὸ χωριὸ νὰ βγάζουν ἀπὸ τὸ νεκρὸ τὰ χρυσὰ του στολίδια, ἂν εἶχε, γιατί ἔλεγαν «δὲν ἔκανε χρυσὸ πρᾶμα νὰ πάρει μαζί του ὁ πεθαμένος στὸν ἄλλο κόσμο»⁴⁴.

37. Αἰκατερίνη Ἰατροῦ, Νότα Λέκκα.

38. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικῆ ἀπὸ τὸ Ἀγγελόκαστρο), σ. 19-20.

39. Αἰκατερίνη Ἰατροῦ, Αἰκατερίνη Φίλη.

40. Χφ. 1015 (συλλ. Ἑλένης Λούτα ἀπὸ τὸ Καίσαρι), σ. 21. Χφ. 1275 (συλλ. Χριστίνας Κουράφα ἀπὸ τὴ Δροσοπηγῇ), σ. 17.

41. Αἰκατερίνη Ἰατροῦ, Δήμητρα Λέκκα.

42. Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη, Ἡ Ἑλληνικὴ λαϊκὴ φορεσιὰ, Ἀθήνα 1978, σ. 140-161. Ἰωάννης Παπαντωνίου, Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς γυναικείας ἐλληνικῆς παραδοσιακῆς φορεσιᾶς, περ. «Ἐθνογραφικά», Ἀθήνα 1978, σ. 43.

43. Δήμητρα Λέκκα, Ἀριστείδης Λέκκας.

44. Δήμητρα Λέκκα, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ, Νότα Λέκκα, Αἰκατερίνη Φίλη.